

Г. І. Груба,
д. держ. упр., доцент, Народний депутат України

СУЧАСНІ ЧИННИКИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ

G. Gruba,
PhD governance, associate professor, People's Deputy of Ukraine

MODERN FACTORS OF STATE REGULATION OF INTELLECTUAL CAPITAL

Уточнено функції регулювання розвитку інтелектуального капіталу на регіональному рівні. Визначено чинники, що надають сильний тиск на розвиток людського капіталу. До негативних з них віднесено: безробіття, реструктуризація місць роботи. Позитивними чинниками визначено: появу нових інвестицій, розвиток сектора послуг, а також суспільних і освітніх послуг, зростання формуючих і споживчих прагнень. Досліджено зарубіжний досвід фінансування з центрального бюджету регіональних і субрегіональних проектів розвитку. Визначено чинники, що сприяють трансферу знання і вміння його перероблення, виходячи з аспектів теорії людського капіталу. Досліджено проблеми освітньої мобілізації і деградації людського капіталу.

Specifies the functions of regulation of intellectual capital at the regional level. Factors that provide a lot of pressure on the development of human capital. The negative ones include: unemployment, restructuring jobs. Positive factors are identified: the emergence of new investments, development of the service sector, as well as social and educational services, the growth of forming and consumer aspirations. Studied international experience funding from central government regional and sub-regional development projects. Factors contributing to the transfer of knowledge and skills of its processing, based on aspects of the theory of human capital. The problems of educational mobilization and degradation of human capital.

*Ключові слова: регулювання розвитку інтелектуального капіталу, регіональний рівень, функції, чинники.
Key words: the regulation of intellectual capital, regional level, features, factors.*

ВСТУП

Українське суспільство знаходиться на зламному етапі, оскільки запанував період максимального накопичення економічних загроз державності, тим більше, що маємо об'єктивні свідчення та політичні демонстрації (факти) здатності-недолугості прийнятих і реалізованих управлінських рішень, у які залучається економіка (однак використання когнітивно-інформаційних механізмів продовжує адміністративно-силовий коригуючий вплив на всі галузі життя українського суспільства). На базі цієї форми функціонального забезпечення може виникнути новий еволюційний тип української економіки. Проте домінування ознак суб'єктивізму у "інтелектуального чинника" сучасних державотворчих акцій каталізує перетворення економічної політики в інструмент деструктивної природи. Саме цінність подальшого існування прогресивної економічної системи держави на засадах власної повноцінної державності втрачає переконливе мотиваційне забарвлення.

Отже, засвідчено наступний факт: цільовою функцією механізмів державного регулювання розвитку інтелектуального капіталу України є узгодження складної конструкції, що поширюється на всі види економічної діяльності, населення України, зачіпає матеріальні, інтелектуальні та духовні сили, ресурсний потенціал держави, її здатності та можливості.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Визначення та реалізація сучасної державної політики потребує механізмів та інструментів для аналізу, ідентифікації, виміру та регулювання розвитку інтелектуального капіталу з метою підвищення конкурентоспроможності країни.

До наукових досліджень, присвячених розробці загальних проблем розвитку інтелектуального капіталу, відносяться праці вчених П. Бурдьє, Д. Даффи, К. Макконела, А. Маршалла, В. Петти, Д. Рікардо, П. Самуельсона, П. Скотта, А. Смита, Т. Стюарта, Е. Тоффлера.

Однак, незважаючи на проведені дослідження та їх високий рівень, недостатньо дослідженими залишаються визначення та класифікація функцій механізму державного регулювання розвитку інтелектуального капіталу.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Завдання статті:

- уточнити функції регулювання розвитку інтелектуального капіталу на регіональному рівні;
- визначити чинники, що надають сильний тиск на розвиток людського капіталу;
- дослідити зарубіжний досвід фінансування з центрального бюджету регіональних і субрегіональних проектів розвитку;
- визначити чинники, що сприяють трансферу знання і вміння його перероблення, виходячи з аспектів теорії людського капіталу.

РЕЗУЛЬТАТИ

Залежно від завдань щодо забезпечення функціонування інтелектуального капіталу на державному рівні відбувається формування задач організації, регулювання, контролю, мотивації, планування та фінансування на всіх наступних рівнях. Тобто держава здійснює законодавчий вплив на регіони, підприємства та установи. Її основне завдання у цьому напрямі — створення ділового клімату, що сприяє розвитку приватного сектора у сфері інновацій та підвищенню конкурентоспроможності продукції. На регіональному рівні відбувається розподіл інвестицій, виділений державою для проведення інновацій, надання субсидій чи пільг підприємствам для стимулювання їх до інноваційної діяльності. Підприємства, в свою чергу, мотивують своїх працівників до творчої праці; управління та контроль здійснюються відповідно до загальної інноваційної стратегії компанії. Продуктивна діяльність фірм у цій галузі позитивно позначається на економічних показниках країни, визначає її місце у міжнародних відносинах. Така система сприятиме зміцненню конкурентного становища на міжнародних ринках, зростанню національного багатства, підвищенню привабливості економіки України та її регіонів для іноземних інвесторів, і згодом можна очікувати підвищення рівня якості життя і доходів населення.

Зосередимо дослідження на уточненні функцій регулювання розвитку інтелектуального капіталу. Ресурси інтелектуального капіталу, що традиційно визначаються як власність індивідуальних працівників, належить до реалій дії підприємств. Таке їхнє відношення до популяції цілого регіону очевидно занадто вузьке. Ми зацікавлені враховувати стан регіональних ресурсів інтелектуального капіталу цих самих аспектів, які виявляються ключовими вимірами при конкурентній оцінці вартості підприємств. Можна його прийняти для простоти, полегшуючи ідентифікацію чинників, що формують інтелектуальний капітал регіону. Очевидно, що для регіональних одиниць залишається нездійсненим принцип цілісності лідерства, що створює якість ресурсів розвитків і їхнього ефективного використання. Регіон як територіальна організаційна форма (подібно до кожної меншої локальної спільноти на кшталт повіту, гміни) є багаторівневим складним соціально — культурним середовищем. На регіональну владу чиниться тиск з боку різних бізнес — груп і стратегій, що генеруються через автономні складові ланки. То є основним фактором впливу на політику, спрямовану на розвиток інтелектуального капіталу підприємств і регіону. Іншою є динаміка обох цих середовищ, і тим самим іншими будуть людський, а також інтелектуальний капітали, що виробляються й інтегруються в чіткі структури.

Стихийні адаптаційні процеси, що відбуваються в умовах соціально-культурної трансформації країни і глобалізаційного тиску міжнародного оточення, піддають людський

капітал регіону особливо сильному тиску. Безробіття, реструктуризація місць роботи, поява нових інвестицій, розвиток сектора послуг, а також суспільних і освітніх послуг, зростання формуючих і споживчих прагнень, все це є динамічними процесами. Вони створюють стимули розвитку, що безпосередньо впливають на потенціали інтелектуального капіталу. Головною категорією, що орієнтує оцінку ресурсів цього капіталу в регіоні (а також у локальних спільнотах), може бути поняття конкурентоспроможності людських ресурсів й інтелектуальних структур, що акумулюють сучасне знання, а також інноваційна активність організаційних форм, що служить суспільній дистрибуції інтелектуального капіталу. Конкурентоспроможність людських ресурсів була набута через їхнє інтелектуальне обладнання у вмінні і знарядді, завезені через сучасні технології розумової роботи, які пов'язують спільноти в коопераційні мережі.

Дослідження конкурентоспроможності регіонів вказують на її предметний, а також суб'єктний аспект. У предметному трактуванні важливими є інфраструктурні чинники й людські ресурси, які ведуть до переваги в інноваційності й продуктивності, які є безпосередньо вимірюваними і такими, що вирізняються економічними результатами регіону. У цій галузі є експертна думка про те, що "конкурентна політика регіональної влади повинна вести до зміцнення інституційних чинників оточення бізнесу, а також регіональних ресурсів, що нині вирішують проблеми господарського розвитку".

Суб'єктна конкурентоспроможність позначає здібності самих лідерів і кадрів, зібраних у локальних інституціях та господарських суб'єктах, до початку реалізації інноваційних сценаріїв; здібності мобілізації спільноти й осередків, інвестиції або благодійних ресурсів, що вирішено розмістити на території регіону (гміни). А. Халецька обговорює суб'єктні чинники конкурентоспроможності регіону, вирізняє конкуренцію локальних суб'єктів у двох вимірах: горизонтальному і вертикальному [1]. Вона пише так: горизонтальна "конкуренція стосується публічної влади й публічних інституцій цього самого рівня. Ми тут матимемо справу з конкуренцією в співвідношеннях: гміни з гмінами, повіти з повітами і регіони з регіонами. У вертикальній конкуренції буде ця конкуренція між владою гмін і регіонів, між владою гмін і центральними інституціями. Форми такої конкуренції можуть мати секторальний характер. Гміни, що базують свій розвиток на культурному чи природному спадку, конкуруватимуть з іншими, використовуючи для своєї гри центральний рівень, конкуруючи, наприклад, з міністром промисловості і шукаючи союзника в мінкультури. Найчастіше конкуренція має змішаний характер або горизонтальний; вертикальний зустрічається тоді, коли до конкурентної гри включаються інші інституційні рівні" [1, с. 64]. Це означає, що для активізації ресурсів інтелектуального капіталу, подібно до суспільного капіталу, у регіоні особливу вагу має уклад зв'язків поміж локальних еліт, що створюють стратегії розвитку. Необхідність горизонтальної конкуренції, а одночасно й спільних активізацій секторальних проектів, створює конфігурацію диференційованих справ, які породжуватимуть суперечні мотивації. Політичне виникнення органів самоврядування з неістотним (антикоопераційним) протистоянням проти опозиції; обмежена сфера їхніх повноважень у галузі автономних регіональних проектів; утримання важливих державних штатів як сегментів регіональної політики (інфраструктура, енергетика, політика щодо ринку праці, соціальна допомога) є межами, що стримують підготовку й реалізацію локальним людським капіталом широких проектів господарювання.

З огляду на фінансування з центрального бюджету регіональних і субрегіональних проектів розвитку, а також на штатне утримання філософії функціонування публічної адміністрації в Польщі потрібно звірити тези з ендегенним

характером процесів, що формують інтелектуальний і структурний капітал регіонів. Вони є також залежними суб'єктами від публічного посередництва в просторі контрактації проектів, що фінансовані структурними фондами Європейського Союзу. Доступ до цих ресурсів виявляється сьогодні важливим, а в деяких площинах ключовим важелем модернізації. Це додає черговий аргумент до положення, яке вимагає доповнення механізмів розвитку регіональних ресурсів поза здібностями до ангажування власних ресурсів. Якщо звернутися до пропозиції О. Дація [2], виокремлено чотири різні стратегії розвитку, практикованого на локальному й регіональному рівнях. Це такі:

— "внутрішній розвиток", що реалізовується силами локальних акторів, людей підприємств і суспільних організацій;

— "розвиток зверху", що реалізовується силами локальних ланок влади, регіонального і центрального уряду;

— "зовнішній розвиток", що реалізовується через інвесторів, які розпоряджаються агресивним капіталом, що може загрожувати урівноваженому розвитку локальної спільноти, у якій вони міцно локалізовані, і тим самим обтяжують середовище, представництво;

— "чекання і спостереження" як пасивна стратегія, яка спонукає активні одиниці або середовища з вищим інтелектуальним капіталом до міграції, що ослабляє шанси на динамічну адаптацію до викликів розвитку в майбутньому.

На практиці можна спостерігати об'єднання всіх чотирьох стратегій, тому що його створюють різноманітні суб'єкти, що ангажують свої потенціали, які функціонують у конкурентному оточенні. Цінність такої класифікації полягає в можливості схоплювати домінуючу тенденцію, яка позначається на практиці визначеного регіонального або локального середовища. На локальному рівні її легше ідентифікувати, зважаючи на більшу згуртованість людського капіталу і відносну інтеграцію вирішуючих структур. Це полегшує ідентифікацію внутрішніх творців стратегій розвитку, які є ключовою ланкою, що об'єднує доступні ресурси людського капіталу в локальному середовищі, й одночасно самі є якісним накопичувальним мобілізуючим чинником професійних знань у важливих мережах. На значення досліджень продуктивності дій працівників як одиниць самоврядних адміністрацій у локальному і регіональному середовищі звертає увагу М.В. Гаман [3]. На думку автора, якість використаних знань у локальних (і регіональних) суспільних мережах вирішують:

— якість людських ресурсів у державному і самоврядному апараті,

— доступ до знання — здібність абсорбції знання на локальному рівні,

— цивілізаційна компетенція локальних спільнот.

У кожному з аспектів теорії людського капіталу ми відшукуємо значення чинників, що сприяють трансферу знання і вміння його перероблення. У сучасних умовах вони тісно пов'язані з технологічними носіями знання, втиснуті в інформативні системи, які користуватимуться пануючими знаннями економічних організацій і освітніх інституцій. Здібності до прийняття і розбудови знання розвиваються завдяки трансферу технологічних знарядь, що дають можливість перероблення даних.

Знання набувалося за допомогою техніки і методології. Методологію його користування передають освітні інституції, тому особливо важливою є насиченість локального середовища різноманітними чинниками, що служать розбудові культурної компетенції, а не тільки вузько професійної. Професійні компетенції, оскільки не сконцентровані у високих секторах технології, особливо швидко піддаються старінню. Культурна компетенція пов'язана з формуванням стилів поведінки і цінностей, які спираються на досягнення корисного життєвого екзистенційного знання. Задоволен-

ня обох цих типів освітніх потреб стає одним із найважливіших шляхів до розбудови людського капіталу. Усвідомлення такої необхідності є істотним. Серйозною проблемою є організованість сучасних освітніх структур, утворення яких вимагає не тільки фінансових ресурсів, але перш за все компетентних кадрів, що мають сертифіковані кваліфікації. З точки зору продуктивності людського капіталу, такі кадри повинні також виготовляти ліцензовані продукти і патенти. Оригінальна інтелектуальна і культурна творчість є найважливішим надбанням, упроваджуваним до господарського обігу в суспільстві знання. Якщо регіон або локальна спільнота розпоряджаються власним потенціалом креативних кадрів, відбувається краща динаміка в мережі надлокальних і міжнародних зв'язків.

Наприкінці необхідно зазначити на актуальній проблемі освітньої мобілізації і деградації людського капіталу.

Забезпечення доступу до добре організованих і обладнаних сучасною інфраструктурою освітніх установ є основною умовою стимуляції розвитку людських ресурсів. Потрібно відповісти на питання про те, чи випускники регіональних шкіл і вищих навчальних закладів залишаються на даній території, чи виїжджають до привабливих державних центрів або емігрують. Звідси виникає питання про те, що спричиняє міграцію осіб між локальними середовищами і які є її наслідки для людського капіталу в регіоні?

ВИСНОВКИ

Пересування освічених кадрів, особливо молодих людей, які здобувають вищу освіту, за межами первинних середовищ є вельми тривожним явищем. Це особи з найвищою якістю інтелектуального капіталу, які активно шукають життєвих шансів у більш конкурентному оточенні. Це означає, що в короткотерміновій перспективі зростаючий рівень освіти не допоможе здолати високі показники безробіття. Він може просто сприяти фіксації структурної нерівноваги між пропозицією кваліфікованої робочої сили та потребами і можливістю її локальної абсорбції. Показники втрати мігрантів як добре освічених людських ресурсів, а також переорієнтації кваліфікацій, якими розпоряджаються особи, що залишаються без роботи або працевлаштовані неадекватно до своїх професійних умінь і прагнень, найбільше обмежують ефективне використання людського капіталу.

Література:

- Халецька А.А. Сучасні виміри соціальної політики держави: європейський досвід / А.А. Халецька // Інвестиції: практика та досвід. — 2010. — № 6. — С. 62—65.
- Дацій О.І. Оцінка рівня реалізації власного потенціалу регіону // Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія "Управління". Випуск 2/2013. — С. 336—345.
- Гаман М.В. Стратегічне управління інноваційною діяльністю як основа економічної безпеки національної безпеки: монографія. — Донецьк: Юго-Восток Лтд, 2008. — 281 с.

References:

- Khalets'ka, A.A. (2010), "Modern dimensions of social policy: the European experience", Investytsii: praktyka ta dosvid, vol. 6, pp. 62—65.
- Datsij, O.I. (2013), "Assessing the level of implementation of the region's potential", Naukovyj visnyk Akademii munitsypal'nogo upravlinnia. seriia "Upravlinnia", vol. 2, pp. 336—345.
- Haman, M.V. (2008), Stratehichne upravlinnia innovatsijnoiu diial'nistiu iak osnova ekonomichnoi bezpeky natsional'noi bezpeky [Strategic innovation management as a basis for the economic security of national security], Yuhovostok Ltd, Donetsk, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 21.01.2014 р.